

Voisé, Waldemar

"G.-W. Leibniz a russkaja kultura. Iz istorii miezdunarodnych naucznych i kulturnych swiaziej", W. I. Czuczmariew, Moskwa 1968 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/1, 184-185

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Wielki oraz Jan III Sobieski; Santorio Santorio (1561—1636), główny przedstawiciel jatromechaniki, słynący z konstrukcji różnego typu przyrządów do badania czynności ciała ludzkiego, przyjaciel Galileusza; J. L. Schönlein (1793—1865), jeden z najwybitniejszych klinicyistów swego stulecia, pionier zastosowania w Niemczech metody opukiwania i osłuchiwania oraz odkrywca m. in. grzybka (noszącego jego imię) wywołującego grzybicę skóry; M. Siemaszko (1876—1928), pierwszy minister zdrowia ZSRR, twórca radzieckiej służby zdrowia, wybitny działacz partyjny i państwowy; H. Snellen (1834—1908), uczoney holenderski, który zastosował drukowane tablice (tablice Snellena) do badania wzroku.

Z dziejów medycyny w Polsce zasługiwaliby na wymienienie chociażby tacy, jak: Antoni Schneeberger (1530—1581), Szwajcar z pochodzenia, czynny w Krakowie, autor licznych oryginalnych dzieł, m. in. pierwszego w dziejach medycyny podręcznika higieny wojskowej; przyjaciel Kopernika i jedyny jego towarzysz w chwili śmierci Jan Solfa (1483—1564), wybitny lekarz krakowski, pierwszy w Polsce autor traktatu łacińskiego o patologii kiły¹³; pierwszy wspomniany przez kronikarzy lekarz polski, żyjący w X w. Jan Smer, nadworny medyk Włodzimierza I w Kijowie.

Ponieważ uwagi niniejsze dotyczą dziejów medycyny, po macoszemu potraktowanych przez WEP, nie można nie podkreślić na koniec, że przy wielkiej liczbie historyków wszelkich innych dyscyplin, uwzględnionych w dziesięciu tomach WEP, rażąca jest tu całkowita nieobecność historyków medycyny powszechnej; bezpodstawnie zignorowano np.: A. Castiglioniego, P. Diepgena, F. Garrisona, H. Haesera, A. Pazzino, H. Sigerista, K. Sprengla i wielu innych.

W sumie, garść spostrzeżeń, pobieżnie skreślonych, a więc pozbawionych analizy interpretacji haseł historycznomedycznych nieosobowych, ma na celu nie tyle krytykę wydawnictwa czy redakcji *Encyklopedii*, ile skierowanie uwagi autorów na konieczność staranniejszego doboru haseł, a przede wszystkim na opracowywanie ich według kryteriów i potrzeb właściwych dla dziejów nauki w Polsce Ludowej.

Bronisław Seyda

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

W. I. Czuczmariew, G.-W. *Leibniz a russkaja kultura. Iz istorii mieżdunarodnych naucznych i kulturnych swiaziej*. Izdatielstwo „Wysszaja Szkoła”, Moskwa 1968, ss. 48.

Od z górą 125 lat stosunek Leibniza do Rosji, w szczególności jego związki z Piotrem Wielkim, stanowią przedmiot badań uczonych różnych krajów, a przede wszystkim uczonych rosyjskich. W 1843 r. M. Posselt ogłosił (po niemiecku) pracę na ten właśnie temat, a w kilkadziesiąt lat później W. Guerrier opublikował szereg materiałów z tą sprawą związanych i napisał kilka prac, wśród nich wydaną w języku niemieckim pracę *Leibniz in seinen Beziehungen zu Russland* [...], która ukazała się w 1875 r. Przed ćwierćwieczem Liselotte Richter ogłosiła w Berlinie w 1946 r. pracę *Leibniz und sein Russlandbild*. Autor omawianej tu książeczki — opierając się przeważnie na znanych już materiałach — także ogłosił już szereg studiów na ten temat, w tym jedno napisane po niemiecku w „Deutsche Zeitschrift für Philosophie” (1960 r.).

Publikacja wydana obecnie informuje czytelnika o tych projektach Leibniza, których realizację wiązał on z europeizacyjną działalnością Piotra I w Rosji. Na

¹³ Por.: W. Kożuszek, *Jan Benedykt Solfa, lekarz polskiego odrodzenia*. Wrocław 1966.

plan pierwszy wysunęły się różne koncepcje natury technicznej (budowa systemu kanałów międzymorskich, udoskonalenia w zakresie wojskowości itd.), ale nie brak było i innych pomysłów, jak np. z zakresu organizacji życia naukowego, ustawodawstwa itp. Autor stwierdza jednak, że główną zasługą Leibniza (który nigdy nie był w Rosji i nie znał realiów tego kraju) były przede wszystkim te jego poczynania, które przyczyniły się do podniesienia prestiżu Rosji na arenie międzynarodowej, co kontynuowali niezadługo później pisarze francuskiego oświecenia — Voltaire, Diderot, d'Alembert.

Ostatnie zagadnienie jest tematem kilku prac autora ogłoszonych także i po francusku (np. w „La Pensée” w 1952 r. i 1954 r.), o czym informuje jeden z ostatnich przypisów pożytecznej książeczki.

Waldemar Voisé

· Z C Z A S Ó P I S M K R A J O W Y C H

OD PERIODYKÓW NAUKOWYCH DO CZASOPISM MORALNYCH W PRZEDDZIEŃ OŚWIECENIA

Przedstawiony w rozprawie *Gdańskie czasopiśmiennictwo naukowe i moralne pierwszej połowy XVIII wieku* fragment historii czasopiśmiennictwa gdańskiego ilustruje „pewne charakterystyczne zjawiska rozwojowe właściwe również czasopiśmiennictwu innych ośrodków, którego ewolucja prowadziła także od periodyków naukowych do czasopism moralnych. Obie te formy czasopiśmiennicze powstały w Gdańsku stosunkowo wcześniej, szybko też przebiegał ich rozwój, gdyż zaledwie siedemnaście lat dzieli pierwsze gdańskie czasopismo uczone «Polonische Bibliothek» (1718) od pierwszego tamtejszego periodyku moralno-obyczajowego «Die Mühsame Bemerkerin» (1735). Konfrontacja programów poszczególnych czasopism z ich praktyczną realizacją pozwala stwierdzić, że czasopiśmiennictwo moralne, sięgając skutecznie do atrakcyjniejszych form wyrazu (moralizatorski dyskurs, realistyczny obrazek obyczajowy, sfingowany list itp.), odegrało w Gdańsku — podobnie zresztą jak wszędzie — nieporównanie większą rolę w kształtowaniu poglądów oświeceniowych aniżeli periodyki naukowe” — stwierdza (na s. 66) Jerzy Kasprzyk, autor tej rozprawy, ogłoszonej w 1969 r. w t. 27 (za 1968 r.) „Rocznika Gdańskiego”.

Rozprawa przynosi następujące rozdziały: „*Polnische Bibliothek*” jako pierwsza w Polsce próba czasopisma historycznego, wydawał je w latach 1718—1719 znakomity historyk gdański Gotfryd Lengnich; „*Preussische Sammlung*” — wydawnictwo źródłowe do dziejów Pomorza, wydawane w latach 1747—1750 przez znanego gdańskiego filozofa i historyka Michała Krzysztofa Hanowa; *Gdańskie czasopisma przyrodnicze*, ówczesnie były to: „*Erläuterte Merkwürdigkeiten der Natur*”, wychodzące co sobota w 1736 r., i „*Versuche und Abhandlungen der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig*”, ukazujące się od 1747 r.; *Czasopisma moralne jako nowa odmiana literatury periodycznej* szczegółowo przedstawiają: tygodnik „*Die Mühsame Bemerkerin derer Menschlichen Handlungen*”, który powstał w 1735 r., „*Der Teutsche Diogenes*” wydawany w latach 1736—1737, „*Der Fromme Naturkundige*”, tygodnik, następnie zaś czasopismo o różnej częstotliwości wydawane w latach 1738—1739; a wreszcie „*Der Freydenker*” z lat 1741—1743 i „*Sendschreiben ein'ger Personen an Einander über Allerlei Materien*” z 1748 r.; *Założenia programowe gdańskich czasopism moralnych; Problematyka obyczajowa i wychowawcza w gdańskich periodykach moralnych; Gdańskie czasopisma moralne w służbie populary-*